

Bilvask & bilpleie: Marek og Ala

Marek og Ala kom til Norge for å jobbe. De havnet hos en useriøs arbeidsgiver som utnyttet at de verken kjente språket eller sine rettigheter. Etter hvert fikk de hjelp og kom seg ut av utnyttelsen. Det fikk også konsekvenser for arbeidsgiveren.

Marek og Ala er et ektepar i 40-årene fra Polen som kom til Norge for to år siden. Marek er utdannet skomaker og Ala er frisør. Begge jobbet i sine yrker i Polen, men etter hvert ble det vanskelig å finne jobb, særlig for Marek. Arbeidsledigheten er høy i drabantbyen de kommer fra i sør-Polen. De bodde hos svigerforeldre og drømmen om egen bolig føltes uopnåelig.

I 2018 kom Marek og Ala til Oslo og en venn hjalp Marek med å få fulltidsjobb på et bilvaskeri. Avtalen var at arbeidsgiveren skulle dekke bolig og de skulle få arbeidsavtale. Men boligtilbudet de fikk, var å sove på en madrass i et veldig lite rom i en 3-roms-leilighet som de delte med 14 andre i samme firma.

Jobben var tøff. Det var mye press på å vaske fortest mulig og å ikke ta pauser. En arbeidsdag varte vanligvis 10 timer, selv om betalingen var for 8 timer. Vintrene var verst. Bilvaskeriet var et åpent sted der bilene kjørte inn og ut, og de måtte ofte jobbe i våte klær og uten hansker. Tidvis var de så kalde på slutten av dagen at de knapt kunne bevege fingrene. De fikk verken vanntette klær eller noe HMS-kurs.

De forsøkte flere ganger å si ifra og be om bedre arbeidsforhold, men siden de ikke kunne engelsk eller norsk, var det vanskelig. Andre som sa ifra ble sagt opp, mistet botilbudet og fikk aldri sin siste lønning eller feriepengar. Marek og Ala så det tøffe som kollegene ble utsatt for og følte seg veldig truet. Etter hvert opplevde de også at firmaet sluttet å ansette nye. De begynte å kreve desto mer av de som jobbet der. Marek og Ala fant også ut at kolleger jobbet svart og mottok den lave lønnen i kontanter. De skjønnte at dette var sårbare personer uten rettigheter i Norge og som derfor følte seg nødt til å vise lojalitet til sjefen. Det førte til enda verre arbeidsmiljø med mye press og mobbing.

Marek og Ala følte seg maktløse. De jobbet så mye at de ikke engang klarte å skaffe seg noe nettverk i Norge. I boligen sov de bare og gjorde alt for å bevare et greit forhold til dem de bodde sammen med. Men gjennom en polskmann de traff på jobb, fikk de høre om et hjelpesenter for utenlandske arbeidstakere med polsktalende ansatte. Slik kom de i kontakt med Frelsesarmeens Migrasjonssenter.

Først var det kun telefonsamtaler om kveldene siden det var umulig å få fri fra jobb. Etter hvert klarte de å komme seg til Migrasjonssenteret. Der fortalte de om situasjonen og fikk mye forståelse. Målet for Marek og Ala var å komme seg ut av arbeidsforholdet, men først måtte Migrasjonssenteret hjelpe dem med å få mye annet på plass.

For det første hadde de verken norsk bankkonto eller bank-ID. Hittil hadde arbeidsgiveren tatt imot all posten deres og hadde alle deres koder. Det var et veldig uryddig arbeidsforhold og Migrasjonssenteret tok kontakt med Skatteetaten. Marek og Ala hadde ikke norske personnummer, kun D-nummer. Dermed kunne de heller ikke benytte fastlegeordningen. De hadde flere helseplager og fikk nå hjelp til å finne legekantor og tolk.

Alt dette skjedde under pandemien og hvert skritt tok mye lengre tid enn normalt. Men gradvis kom framgangen. Migrasjonssenteret bisto Marek, Ala og tre andre av deres kolleger med å få kontakt med

et advokatfirma, som gjorde kartleggingssamtaler med tanke på mulig menneskehandel og tvangsarbeid.

I mellomtiden opplevde Marek og Ala at deres arbeidsgiver drev med koronasvindel og misbrakte deres personopplysninger og digitale pålogging til å få koronamidler fra staten. Migrasjonssenteret varslet Arbeidstilsynet og Skatteetaten, som foretok tilsyn. Etter dette ble arbeidsgiveren veldig mistenksom overfor Marek og Ala og truet dem.

Marek og Ala klarte å avslutte arbeidsforholdet på en trygg måte, opprette bankkonto i Norge og har nå funnet seg ny bolig. De går på norskkurs gjennom NAV og får dagpenger mens de leter etter arbeid. De har også fått personnummer, bank ID og fastlege. Til alt dette fikk de støtte og veiledning fra Migrasjonssenteret.

Dessverre nektet den tidligere arbeidsgiveren å utbetale feriepenger og siste del av lønnen de hadde krav på. Marek og Ala ble vist til advokatfirmaet som hadde utført kartlegging tidligere. Det tok flere måneder, men til slutt utbetalte arbeidsgiveren alle pengene.. Han dekket til og med advokat-utgiftene fordi han var redd saken skulle havne i Forlikrådet.

Marek og Ala leter fortsatt etter arbeid, men er nå ressurssterke og har fått støtte og kunnskap som gjør at de ikke lenger er sårbare i møte med useriøse arbeidsgivere. De er godt kjent med sine rettigheter og har god dialog med NAV om sine arbeidsmuligheter.

Den tidligere arbeidsgiveren til Marek og Ala hadde gått ut fra at Marek og Ala var såpass sårbare at de kom til å flytte tilbake til Polen, slik de andre gjorde, uten å kreve det de hadde rettslig krav på. Han kalkulerte i at han kunne drive virksomhet i Norge uten å respektere lover og regler. Det kom som et sjokk på ham at Marek og Ala fikk så mye støtte og at advokaten sendte prosessvarsel til Forlikrådet. Til slutt ga han opp, særlig etter gransking om koronasvindel og bot fra Arbeidstilsynet for manglende regnskap og HMS-rutiner.

Marek og Ala har siden fortalt andre om hjelpen de fikk. Dermed har flere arbeidstakere i lignende situasjoner kontaktet Migrasjonssenteret og fått bistand.

SPØRSMÅL TIL SAMTALE

1. Hva er dine umiddelbare reaksjoner når du leser historien til Marek og Ala? (ta en delerunde)
2. Hvem har ansvaret for å forhindre at slikt skjer i Norge?
3. Drøft handlingsmulighetene nedenfor: Er det realistisk for dere å ta i bruk disse? Hvilke er lettest å ta fatt på? Se også foreslåtte handlinger i [fakta- og handlingsheftet](#).

HVA KAN DU OG JEG GJØRE?

- **Benytt deg aldri av svart arbeid.** Når en tjeneste virker veldig billig, er det et tegn på at noe er galt. Lær mer på www.handlehvitt.no ; www.menneskertilsalgs.no

- **Meld fra ved mistanke,** si fra til den nasjonale hjelpelinjen mot menneskehandel, tlf. 22 31 1160. Viktig! Ikke prøv å selv gripe inn i en sak. Det kan sette utnyttede personer i fare.

- **Tilby et sosialt og praktisk fellesskap** for personer du aner kan være i en sårbar situasjon eller som mangler nettverk. Du kan f. eks. være ledsager til offentlige kontorer, hjelpe til med å finne tolk, stille som barnevakt, tilby måltidsfellesskap, hybelutleie, eller annet praktisk.

- **Tilby å være «språkvenn»** så arbeidsmigranter får trening i å snakke norsk

- **Lær deg kjennetegnene** på arbeidslivskriminalitet og tvangsarbeid og snakk om det med venner og kjente. Se www.menneskertilsalgs.no

- **Søk informasjon og råd** – og henvis utsatte personer til

- Den nasjonale hjelpelinjen mot menneskehandel (ROSA), tlf. 22 31 1160
- Frelsesarmeens Migrasjonssenter <https://frelsesarmeen.no/sarbare-grupper/migrasjonssenteret>
- Caritas Ressurssenter <https://www.caritas.no/caritas-infosenter-oslo/> i nærmeste by. .
- Kirkens Bymisjon <https://kirkensbymisjon.no/kontakt-oss/>